

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

afară de Iuliu, August)
o dată pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl (14 franci)

Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)

«TOTUL PENTRU NAȚIUNE!»

Suntem oameni pacinici. Cei ce ne cunosc, prea bine știu că nu suntem scaiu să ne legăm de cei ce sunt cu noi în atingere. Ne place pacea și bună-înțelegerea, munca serioasă în cele publice. Însă în numele păcii nimenea nu pretindă de la noi ca la vederea și auzirea nebuniilor noastre «naționale» să ne închidem ochii și să ne astupăm urechile în «interesul național comun», după ce noi în cele publice nu recunoaștem dreptul de existență al flecurilor și nu există înaintea noastră «interes național» care ar pretinde să ne astupăm gura la vederea inconsecvențelor și prostiilor noastre naționale.

Ne place pacea, însă nici de luptă nu ne ferim.

În cele științifice într'o vreme eram prinși la jug. Zicea unul una și trebuia să o repetăm cu toții. Ne lăudam unul pe altul; ne făleam că suntem o națiune cultă, avută; că literatura noastră poate ocupa loc între literaturile cele mai avute europene, că scriitorii noștri ar fi niște luceaferi cari ar lumina prestețeri; că instituțiunile noastre cultu-

rale, sociale etc. ar fi cele de frunte în Europa, și iată azi după zeci de ani nu ne putem mântui de falsificatele trecutului în care critica n'avea loc.

Așa suntem astăzi cu politica. Suntem prinși la jug. Îi plesnește unuia o prostiă prin care și noi o facem cu toții. Nime n'are curaj a declara că aceea o prostiă se fiă.

Prostia mai proaspătă în mișcarea noastră națională ar fi devisa mult repetată:

«**T o t u l p e n t r u n a ț i u n e !**»

O devisa imorală, care a putut prinde rădăcini numai la noi cei ce n'avem destui bărbați adevărați jertfitori pentru binele de obște. Este vorbă numai despre noi ungurenii.

A unguilor devisa este:

«**T o t u l p e n t r u p a t r i a ș i r e g e !**»

Adecă ungurul pentru patria sa locuită și de noi, și de alte naționalități și pentru regele se jertfește pe el însuși. Ca națiune moare pentru patriă și rege, moare și pentru noi ca să ne susțină patria în care avem de trăit. Capii noștri conducători însă zic: «Totul pentru națiune!» O devisa egoistă, al carei

pronunțător față de patriă și tron n'are nici o dătorință, care-și vinde patria și regele numai ca națiunea să poată esista.

Să vedem însă: viața țișătorilor de devisă să fiă oare conform devisei naționale? Oare ce înțeleg acești oameni sub devisă de mulțori repetată?

Dacă asta devisă ar fi fost plămădită de un *Inocențiu Klein*, sau de un *Leményi*, amândoi jertfindu-și viața, scaunul episcopesc și toată averea pentru binele poporului; sau de un *Bob*, sau *Vancea*, *Pavel* și alții cari au simțit și simțesc cu poporul; le cunoșteau și le simțeau suferințele și neajunsurile poporului, au pus fundații din cari trăesc, se încălzesc mulți prunci ai poporului rumân, am zice: «bine le stă devisă frământată de politiciani!» căci celce-și jertfește munca și rodul unei vieți pentru bunăstarea materială și spirituală a unui popor acela își iubeste și patria și este un cetățean și loial. Însă acești bărbați nu 'și-au bătut capul pentru a lăsa urmașilor în uric devise preste devise, memorande și bîrfăituri de proteste, apeluri și declarațiuni, lăsămintele lor sunt pentru noi pentru toți binefăcătoare.

Ooare ce să fiă «totul» lui *Dr. Raț* din devisă pentru poporul nostru? Făcut'a el ceva bine pentru noi? Vezut'a în lungă viața lui poporul un ban, o lingură de zamă, o metaniă pentru noi pentru toți? Nimic. Din contră de la «națiune» pentru trei feresti sparte de unguri, pentru o daună de câțiva floreni, primește 10,000 franci des-

daunare și ca avocat stoarce din opincă sute de mii, fără ca poporul să vadă un ban jertfit pentru binele comun.

Ei bine, da temnița ungurilor? *Raț* 'și-a jertfit libertatea pentru cauza noastră. Da oare ce folos prindea poporul nostru din libertatea lui?

Când era lider trăia din sudoarea poporului, și dela «națiune» primea ofrande.

Acum trăiește ca un boier din banii *Ligei*. Da, președintele nostru, e unealtă în mână străinilor; el din politică face mestesug, după care trăește boerește; a fi închis, sau a fi liber lui îi tot una.

Și oare ce să fiă «totul» lui *Lucaci* pentru «națiune»? Că 'și-a urit altarul și colinda prin lume săptămâni și luni? Că ca popă și creștin lovea în vlădic și supunerea preoțască o călca în picioare? Unde-i banul lui *Lucaci* pentru binele de obște? El s'a îngăzdăcit, din calic a devenit bocotan strigând: «totul pentru națiune!»

S'au doară domnișoarele făcătoare de politică să fiă mângăitoarele poporului nostru? Că vorbesc românește și stau în poară cu autoritățile țerei? Că ne poartă portul și ne joacă jocul național, aceste fapte să fiă «totul» lor pentru «națiune»? Oare acest popor slăbăjit de domni, împilat de cărturarii noștri să n'aibă altă lipsă și dorință decât ca domnișoarele să umble dea-lungul granițelor să scape de-afurișul în regatul român? Câți prunci din popor flămânzesc pe la școalele din orașe, câți își mănecă viața din tinerețe că n'au nici la

săptămână o lingură de zamă — domnișoarele noastre cu «totul lor pentru națiune» portă cocarda în gaurile de bumbi, nu în interesul național ci în butul ungarilor, și românașii noștri flămânzesc și mai departe!

Gimnasiul din Blaj, maica noastră binefăcătoare, în răstimp de doi ani nu și-a putut fondurile întări; 22 mii floreni potu a culege de la noi cu cocarda «totul pentru națiune!» În favorul dlui Raț pentru niște ferești în butul ungarilor am stors din opincă 10.000 fr., — unde sunt acești bani pentru națiune? Banii pentru Blaj ar fi și ai națiunei. Fondurile noastre de la Asoțiaciune, de la gimnașii nu se sporesc, ne mănăcă politica și martirii, ne sug anteluptătorii naționali și slăbim pe zî ce merge.

Decând politica ne sugă mădua între noi ungurenii n'a apărut o carte de ceva valoare. Au apărut însă o grămadă de institute de bani, bănci, ca în numele devisei «totul pentru națiune,» națiunea; poporul să plătească cărturarilor acționari cametele bunișoare. Oare poporul ce vede din aste institute create în interesul domnilor cu pantaloni? Vede execuții și lițitații și îi ține pe cei cu pantaloni în spinare strigând: totul pentru națiune!

«Totul pentru pantaloni!» Asta ar fi devisa noastră. Nimic pentru popor și toate dela

popor. Sermanii dascalii flămânzesc; preoții mare parte flămânzesc; pruncii poporului trăiesc cu mari neajunsuri — pentru martirii și anteluptătorii naționali; martiri și anteluptătorii din contră pentru popor; beau vinuri de șampan și să desfată pe la Orfee.

Asta-i starea națională la ungureni.

Noi în asta luptă nu vedem o luptă pentru naționalitate, ci vedem lupta domnilor români pentru înflința lor asupra poporului, asta-i lupta de esistență a domnilor, iar nu a poporului, — căci poporul a fost și va fi în vecii vecilor. Deviza lor e o minciună, o imoralitate, un egoism, după-ce viața și faptele lor sunt în cel mai mare contrast cu spiritul drept al acelei devise.

A da cu băta în baltă li s'e cuvine pruncilor și nebunilor. A face politica bombastelor și fraselor, nu ne folosește. A ajunge la temniță pentru niște bombaste, nu e merit național. A veni în contrazicere cu legile și așezemintele dintr'un stat constituțional și a duce o politică anticonstituțională și pentru aceea a ajunge la temniță, e ceva lucru rușinos, care folosește numai martirilor celor închiși; am lăuda munca, încandrul constituțiunei curgătoare și corespunzătoare constituționalității, care ar folosi și poporului.

Grigoriu Moldovan.

SCRISORI DESCHISE

CĂTRĂ V. A. URECHEA, PREȘEDINTELE LIGEI CULTURALE.

V.

Domnul meu!

Dvoastră sunteți măiestri în ale minciunei. Liga dvoastre e alianța minciunilor și a calumniatorilor. Din acest motiv nu pun nice un preț pe Dvoastră. Încercarea dvoastre e îndrăsneală, clădind minciunile una pe alta fără înroșirea obrazului, — în urma aceasta lumea la prima vedere e surprinsă și crede; dar ea încă va cunoaște defectele morali ale dvoastre și atunci vă va da dosul atât dvoastre cât și cauzei dvoastre. Prin aceasta națiunea română în genere va avea o daună mare, pentru că lumea va prezenta scăderile dvoastre morali ca calități naționale, clasificându-le de defecte ale caracterului, ceea ce de presinte nu e așa, pentru că vorba e cel mult numai de afundarea morală individuală a dtale et consortes, care împrejurare nu poate altera națiunea în genere.

Artă dtale et cons. în aceasta privință a-ți arătat-o cu deosebire din reasumarea procesului din Cluj al Memorandului.

Însași academia română științifică scrie în Apelul citat următoarele: «corifeii români au fost dejudecați în Cluj cu cu arest până la cinci ani, pentru că au înaintat plânsorile poporului — cuprinsă în un memorand — înaintea monarhului (împăratului).» Dar aceasta precum vom vedea, e o minciună nerușinată.

Dacă acuma societatea ce stă sub protectoratul regese stinge cestiunea cu o conștiință de un calibru așa estins, se poate presupune că Liga culturală de sub președința dtale noscrutând nivelul științei, a serioității și neținând cont de protectoratul regese: cu câtă grijă și preocupărire de conștiință a adus cestiunea înaintea Europei. Aceasta ni-o argumentează starea faptică atinsă pe scurt

În conferința română ținută în 1887

la Sibiu s'a propus, că plângerile poporului român redactându în un Memorand să se aducă la cunoștința coronei ungurești. Mocsonyi, Babeș, Partene Cosmași Aurel Mureșian redactorul Gazetei apoi mulți alți fiind săturați de memorandele fără scop din era lui Bach s'au opus propunerii, dar fără rezultat; propunerea cu o mică majoritate s'a acceptat ca decisiune și astfel comitetul a fost însărcinat cu redactarea și susținerea ei la locurile cele mai înalte. Partida lui Mocsonyi însă fiind în majoritate în comitetul de 25, compunerea Memorandului s'a amânat din an în an până la 1892, când s'a format și Liga culturală a Dvoastre.

Prima acțiune culturală a Ligei constituită a fost reînvierea cauzei dormitându a Memorandului și acuzarea lui Alesandru Mocsonyi, Vincențiu Babeș, Partene Cosma și alții cu trădare națională; pornind contra lor un resbel de estirpare; în 1892 Sibiu a convocat conferința noauă, în care acuma s'a hotărât trimiterea momentană a Memorandului nu la coroana ungurească, ci la împăratul în Viena, ștergând tot-odată membrii partidei lui Mocsonyi din comitetul de 25 și alegând în locul lor cele mai extreme elemente. Toate acestea au mers ușor, pentru că Liga a avut bani; la noi s'au pus la pândă o mulțime de bărbați discreditați și cu trecut posomorit, cari — vezind în Ligă pe mântuitorul adevărat — au devenit simbricioși ordinari. Banii Ligei au reînviat și curagiul esistențelor îmbătrinite, cari mai înainte au lipsit cu desăvârșire, pentru că încința aceleia s'au fost retrase cu modestiă în un unghi sau altul al țerei fără ca să'fi auzit ceva de ele. Acuma s'a schimbat situațiunea. Esistențele retrase au început — pe banii Ligei — a reînvia, a mișca și a deveni îndrăsnoțe; cu aceasta s'a început era creării martirilor, în care trăim și astăzi.

Comitetul român sibian de 25 fun-

dat în 1892 prin Ligă, a pregătit grabnic Memorandul și a statorit așternerea pașagiilor scandaloasă fiță de constituția lui la împăratul în Viena. Liga a pus la dispozițiunea comitetului sumo înspăimântătoare, pentru că era convinsă, cumcă statul ungar se va nimici în momentul, când porțile Burgului să vor deschide înaintea membrilor comitetului român. S'au apucat deci din țară — încă pe atunci greu — 200 de deosebiți oameni (a căror nume și caracter ne sunt până azi necunoscute) cari prelângă diurne și haino noauă au fost gata a intra în serviciul simbrieș al comitetului și al Ligei. Așa s'a format deputațiunea vieneză, firește nu prin alegere, ori prin concrederea conferinței, ci: pe calea serviciului, — ceea ce nu poate servi spre onoarea aceluia popor, a cărui nume au început al usurpa. Pressa din Iontru și din afară a fost plină de faime șguduitoare de păreți, în onoarea deputațiunei române. Deputațiunea a voit a înainta Memorandul la împăratul pe calea ministrilor austriecei, eschizînd pe cei ungurești.

Prin aceasta, Liga, deputațiunea și comitetul au negat publice ordinea legală a statului ungurese. Ei nu ș'au sfărmat capul cu aceea, că acest stat e regat constituțional, în ale cărui afaceri împăratul Austriei nu se poate mesteca, — că regele pentru întregitatea constituției a depus jurământ înaintea publicului țerei; ei miserabili au presupus despre regele cel mai constituțional, că cu o adunătură de popor trasă — împii să vor face joc, călcând cel mai fundamental principiu constituțional.

E natural, că ținta nu ș'au ajuns-o. Președinții deputațiunei au eutrierat în rënd ministrii Austriei — și nime n'a stat cu ei de vorbă. Deputațiunea a aranjat spre desfătarea sodalilor procesiuni, cari însă nu s'au bucurat de simpatia nicăirea. Pressa vionoză acuma a început a și bate joc de politicii opincari, pânăcând în urmă poliția a provocat serios deputațiunea, ca în timp de 24 oare să se care din oraș. Ca Memorandul cel splendid să nu sufero dăunni, l'au pachetat în co-

pertă și l'au pus pe postă adresat cancelarului cabinetului împărătese, de unde nu preste mult s'a espedat pe calea guvernului ungurese lui Dr. Ioan Raț președintele comitetului. Aceasta e istoria comediei Memorandului.

De aci să vede, că scandalul vionez la aranjat în mod liber Liga, comitetul și deputațiunea fără precumpănirea cuiva. Jurisdicțiunea statului ungurese n'a împedecat aceasta mișcare politică liberă, doși ea a fost pusă în curgere în modul cel mai neconstituțional și mai vătămător. Pentru mersul la Viena n'a căzut nimerui barēm un fir de per.

Numai lui Dr. Raț i-a spart — simțul patriotic vătămât și adus în clocote, — 3 forestri, pentru care fapt ungurii au fost timbrați în întreagă Europa de vandali, — Raț a fost destul de înțelept punând în busunar dela poporul său amărit o colecță de 10.000 franci; așa ceva nu pōtea face un om conștiu și cu caracter politic. Până acuma dară n'au avut nevoie nice autorii Memorandului, nice ducătorii lui și nice comitetul, și dacă cu aceasta cauza s'ar fi închiat: ea afară de hohotele mari ce au rezultat din fiasecul vionez- peste întreagă țara, alt rezultat nu avea nice în o direcțiune.

Comitetul după aceasta păcălitură a mers mai departe; a decis ca să tipărească testul Memorandului neajuns la împăratul în mai multe limbi și apoi să-l răspândească prin Europa. Aceasta a și făcut-o, și nu avea ceva neplăceri mari, pentru că Liga și comitetul sibian a mai produs atari maculături înaintea Europei, — neplăcerea necazul a fost însă, că comitetul a atacat prin Memorand — ca prin tipăritură — întregitatea statului și a negat puterea deobligătoare a legii. Aceasta nu e cunceașă nice în un stat ordinar și libertatea cetățenilor nu se poate estinde până la publicarea atăror dogme cari conduc la usurparea statului.

La acestea apoi a intervenit protestarea statului și a pus pe cei 25 membri din comitet sub proces de pressă ca autorii și răspânditor de tipărituri ce stau

în contradicție cu legile. Eu nice atunci nu am aprobat acest proces.

Din cele de până aci apare evident, că comitetul sibian n'a fost tras la răspundere pentru călătoria la Viena, ori pentru înșirarea plângerilor s'au pentru suplicare, ci pentrucă a tipărit o scriptă — căreia i s'a putut da ori ce nume, — prin care s'a atacat puterea deobligătoare a legii și întregitatea statului. În densa a fost zis, că legea despre uniune adusă de legislațiune și sancționată de regele constituțional, e nelegală și nejustă, — prin urmare românii nu-i pot recunoaște puterea deobligătoare.

În un stat constituțional poate să nu placă vre-o lege, dar pentru schimbarea ei trebuie năzuit pe cale constituțională; a-i nega puterea deobligătoare publice și în fața lumii, e o faptă care atrage după sene pedeapsa cea mai riguroasă. Pertractarea din Cluj a durat 19 zile. Scandalurile și nemerniciile au avut 19 zile.

Dvoastră a-ți făcut din proces o comedie tragică estinsă. Înainte de toate a-ți voit a face să crează lumca, că procesul s'a intentat în contra întreg poporului român; că prin darea în judecată a membrilor comitetului, s'a pus pe banca acușăților întreg poporul român. Non plus ultra nemerniciei se vedește din fapta aceasta. Douăzeci și cinci de membri viteji ai comitetului, au voit să ahețe de grumazii întreg poporului român. La dvoastră aceasta nemernicie joacă rol mare, adevă: ceea ce face unul din comitet să face în numele întreg poporului, și pentru aceasta nu e el respunzător ci poporul; dacă acela vine acusat și judecat, se face martir, pentrucă suferă pentru popor, care ar fi trebuit dejudecat în locul lui. Purcizînd din acest principiu: feciorandrii, netrebnicii și tocitorii de trotoar — dela cari societatea română nu poate trage nice un folos, — își acoper cele mai brutale călcări de lege cu poporul, ca și când ei ar păcătui pe baza unei plenipotență obținută dela popor, și ca când poporul ar putea da plenipotență în scopul comiterii călcărilor de legi, de

înșălățiuni, de furturi și alte păcate. Cei 25 niombri ai comitetului încă s'au umbrît în spatele poporului. Oaro când a dat poporul mandat redactorilor Memorandului, ca să donege puterea deobligătoare a legii, și să tipărească Memorandul în acest sens? E fără îndoială, că răspunderea cade în sarcina aceluia, care a comis păcatul în realitate. În cazul present acusa se estinde asupra fiecărui membru din comitet, căci ei au staverit în ședință atât testul memorandului cât și tipărirea și respândirea lui, — răspunderea dară încă cade în sarcină fiecăruia.

Dia domrul meu și cu ceialalți 200 consoți a-ți susținut principiul acestei nemernicii și ați spesat pentru realizarea lui mai mult ca 300 mii franci. Dacă acesta a fost procesul poporului, — dupăcum ziceți dvoastră — ar fi trebuit să-i împărțiți și lui rolă în comediă. Dvoastră ați ținut în bisericile din toată țara misă contra Ungurilor și în favorul acușăților. V'ați rogat lui Dzeu, să se îndure, ca în stat să învingă păcatul față de lege. Ați redactat scripte revoltătoare și le ați distribuit în toate părțile. Un scandal, de care numai dvoastră sunteți apți. Agenții dv. au cutrierat satele ardelen. Indemnând oameni să meargă cu grămada pe ziua primă la pertractare în Cluj, ca să scape martirii din prinsorile ungurești. Au mințit în toate părțile că în cauza eliberării românilor se vor întâlni la Cluj trei împărați. Preoții și dascălii au primit dela dvoastră ca spese de călătorie sumă de bani. Prelângă cel mai mare terorism și presiune s'au adunat la Cluj pe ziua primă 4000 de oameni, cari au avut menirea de a împedeca administrațiunea adevărului unguresc. Cu acest popor neștiutor ați aranjat înaintea saiei de pertractare scandalo publice, urlete etc. ca așa să poteți mai aspru a vă bato joe de țară. Continuarea mai departe a nemerniciei ați argumentat-o prin conducerea poporului neștiutor și noarmat, între baionete, întărindu-l în nolegiuri și împărțind scrisori revoltătoare.

Dvoastră ați voit necondiționat să vedeți vărsare de sânge, ca sânge, ca să

poziți grăbi înaintea Europei cu esclamarea: «Eată Ungurii omoară șiucid un popor fără seut (ncarmat) și care-și caută drepturile sale!» Nu nemernicia dvoastre a evitat scandalul, ci seriozitatea și moderațiunea poporului român, apoi tactica Ungurilor, care nice atunci n'a eșit din ogaș, când marele martir preotul Lucaciu a revoltat publice prin unghiurile stradelor orașului.

Și când am văzut poporul adunat, îndrăsneala corifeilor poporului, muierile provocătoare cu pantlice, feciorandri amenințatori, agenții Ligei esterne, agitațiunea publică și nerestrânsă m'am întrebat în taină: «Oare să fie apăsător poporul român în statul ungurese? să nu fie libertate? să fie ungurii tirani, persecutatori de rassé și barbari?» Când în toate acestea ar fi numai un grăunte de adevăr: pentru faptele ilegale comisă în ziua primă a Memorandului s'ar fi împlut toate temnițele din țară, — dar nimerui nu i-a căzut barăm un fir de păr.

În sala de pertractare erau 21 de acușați și 21 de apărători. Așadară a sosit momentul, când capii agitațiunii române au să-și dăe samă cu Ungurii. Toți așteptau să audă pe apostolii „cauzei românești» descoperind inima poporului român, ca să se convingă lumea despre adevărul «cauzei românești» și despre ținuta simpatică a cucurii amicilor ei. Aceasta ar fi fost problema adevărată.

În loc de aceasta lumea a văzut o comedie nu prea ordinară. Apostolii au mințit ca și nește făcători de rele ordinari; apărătorii prin apucăturile lor din degete au împedecat cursul regulat al administrării justiției.

Aceia, cari s'au dat de apostoli ai poporului român, voind a pretinde dela acela stimă și respect au tractat de po banca acușăților o ținută scârboasă, nemenie, imperfecțiune, glume copilărești pedanterie și prostiți mascată. Comedia de 19 zile s'au închiat-o cu abziecere de apărători. Ei au obosit în timp de 19 zile judecata, jurații și ascultătorii (publicul) cu mulțime de copilării și pedanterii de formalități, — ear când lumea și popo-

porul aștepta apărarea cauzei: ei au amuțit.

Jurații iau dechiorat de vinovați și tribunalul a croit pedoapsa, iar publicul s'a depărtat cu concludsiunea bine motivată că: „Aceștia nu-s apostoli, ci comediantți, cari își joacă rola pentru bani, cari întră în prinsorile ungurești pentru simbrii; aceștia n'au idealuri, ei sunt mijloace ordinari în mâna Ligei!»

Așa o domnul meu, tribunalul civil a dechiorat pe apostolii plătiți de dvoastră de vinovați și a pedepsit pe Lucaciu cel recăzut de mai multe ori la 5 ani prinsoare de stat fiindcă a atăcat întregitatea statului și poterea deobligătoare a legii prin tipărituri, pe calea presei. Aceasta e purederea fiecărei stat. Dar ce fel de impertinență e dela dta și dela academia română știintifică a publica prin Europa, că: ungurii au de judecat pe corifeii poporului român la 5 ani prinsoare ordinară, din motivul, că aceia au îndrăsnit a înainta plânsorile poporului român la împăratul? Oare aceasta ar fi adevăr?

Dtale et 200-mii consortes vă este conceasă minciuna; dvoastră în visitățiunile europene ați fost provăzuți cu plenipotenția minciunilor, însă academia ca corporațiune știintifică cum a potut îndrăsnit a vă imita pașii și colectându-vă minciunile goale, a-le publica sub firma sa ca adăvăruri și apoi a le răspândi mai departe? Conceasă e aceasta, îi iertat și să cuvine a puredo astfel? Răspundă la aceasta întrebare acele corporațiuni știintifice, cărora le-a distribuit academia apelurile sale.

Am arătat că acușații au fost de judecați în procesul Memorandului nu așa precum zice academia și Liga.

Punctul lor de mănecare dară e minciună. În aprețiarea calumniilor și a minciunilor ce reies de aici, nu mă demit. Una însă o observ, și aceasta e, că dvoastră ați făcut mari complimentări martirilor lui Raț et consortes — când ați tipărit Golgota în 50.000 esemplarie, reprezentând pro Cristos răstignit pe cruce de lemn și corăcit de Unguri, și ați distribuit-o printre aderanți. La noi știu

în contradicere cu legile. Eu nice atunci nu am aprobat acest proces.

Din cele de până aci apare evident, că comitetul sibian n'a fost tras la răspundere pentru călătoria la Viena, ori pentru înșirarea plângerilor s'au pentru suplicare, ci pentrucă a tipărit o scriptă — căreia i s'a potut da ori ce nume, — prin care s'a atăcat puterea deobligătoare a legii și întregitatea statului. În densa a fost zis, că legea despre uniune adusă de legislațiune și sancționată de regelo constituțional, e nelegală și nejustă, — prin urmare românii nu-i pot recunoaște puterea deobligătoare.

În un stat constituțional poate să nu placă vre-o lege, dar pentru schimbarea ei trebuie năzuit pe cale constituțională; a-i nega puterea deobligătoare publice și în fața lumii, e o faptă care atrage după sene pedeapsa cea mai riguroasă. Pertractarea din Cluj a durat 19 zile. Scandalurile și nemerniciile au avut 19 zile.

Dvoastră a-ți făcut din proces o comedie tragică estinsă. Înainte de toate a-ți voit a face să crează lumca, că procesul s'a intentat în contra întreg poporului român; că prin darea în judecată a membrilor comitetului, s'a pus pe banca acusaților întreg poporul român. Non plus ultra nemerniciei se vedește din fapta aceasta. Doauăzeci și cinci de membri viteji ai comitetului, au voit să achețe de grumazii întreg poporului român. La dvoastră aceasta nemernicie joacă ro a mare, adecă: cece face unul din comitet se face în numele întreg poporului, și pentru aceasta nu e el respunzător ci poporul; dacă acela vine acusat și judecat, se face martir, pentrucă suferă pentru popor, care ar fi trebuit dejudecat în locul lui. Purcezînd din acest principiu: feciorandrii, netrebncii și tocitorii de trotoar — dela cari societatea română nu poate trage nice un folos, — își acoper cele mai brutale călcări de lego cu poporul, ca și când oi ar păcătui pe basa unei plenipotență obținută dela popor, și ca când poporul ar putea da plenipotență în scopul comiterii călcărilor de legi, de

înșălățiuni, de furturi și alte păcate. Cei 25 membri ai comitetului încă s'au umbrit în spatele poporului. Oaro când a dat poporul mandat redactorilor Memorandului, ca să donoge puterea deobligătoare a legii, și să tipărească Memorandul în acest sons? E fără îndoială, că răspunderea cade în sarcina aceluia, care a comis păcatul în realitate. În cazul present acusa se estinde asupra fiecărui membru din comitet, căci ei au staverit în ședință atât testul memorandumului cât și tipărirea și respândirea lui, — răspunderea dară încă cade în sarcină fiecăruia.

Dta domrul meu și cu ceialalți 200 consoți a-ți susținut principiul acestei nemernicii și ați spesat pentru realizarea lui mai mult ca 300 mii franci. Dacă acesta a fost procesul poporului, — dupăcum ziceți dvoastră — ar fi trebuit să-i împărțiți și lui rolă în comediă. Dvoastră ați ținut în bisericile din toată țara misă contra Ungurilor și în favorul acusaților. V'ați rogat lui Dzeu, să se îndure, ca în stat să învingă păcatul față de lege. Ați redactat scripte revoltătoare și le ați distribuit în toate părțile. Un scandal, de care numai dvoastră sunteți apți. Agenții dv. au cutrierat satele ardelenc. Indemnând oameni să meargă cu grămada pe ziua primă la pertractare în Cluj, ca să scape martirii din prinsorile ungurești. Au mințit în toate părțile că în cauza eliberării românilor se vor întâlni la Cluj trei împărați. Preoții și dascălii au primit dela dvoastră ca spese de călătorie sumă de bani. Prelângă cel mai maro terorism și prosiune s'au adunat la Cluj pe ziua primă 4000 de oameni, cari au avut menirea de a împedece administrațiunea adevărului unguresc. Cu acest popor neștiutor ați aranjat înaintea salei de pertractare scandal publico, urlete etc. ca așa să poteți mai aspru a vă bato joc de țară. Continuarea mai departe a nemerniciei ați argumentat-o prin conducerea poporului neștiutor și nearmat, între baionete, întărindu-l în nelegiuri și împărțind scrisori revoltătoare.

Dvoastră ați voit necondiționat să vedeți vîrsare de sânge, ca sânge, ca să

pot eți grăbi înaintea Europei cu esclamaarea: «Eată Ungurii omoară și ucid un popor fără scut (nearmat) și care-și caută drepturile sale!» Nu nemernicia dvoastre a evitat scandalul, ei serioșitatea și moderațiunea poporului român, apoi tactica Ungurilor, care nice atunci n'a eșit din ogaș, când marele martir preotul Lucaciu a revoltat publice prin unghiurile stradelor orașului.

Și când am văzut poporul adunat, îndrășneala corifeilor poporului, muierile provocătoare cu pantlice, feciorandri amenințatori, agenții Ligoj esterne, agitațiunea publică și nereștrânsă m'am întreat în taină: «Oare să fie apesat poporul român în statul unguresc? să nu fie libertate? să fie ungurii tirani, persecutatori de rassé și barbari?» Când în toate acestea ar fi numai un grăunte de adevăr: pentru faptele ilegale comise în ziua primă a Memorandului s'ar fi împlut toate temnițele din țară, — dar nimerui nu i-a căzut barăm un fir de păr.

În sala de pertractare erau 21 de acușai și 21 de apărători. Așadar a sosit momentul, când capii agitațiunei române au să-și dăe samă cu Ungurii. Toți așteptau să audă pe apostolii „cauzei românești» descoperind inima poporului român, ca să se convingă lumea despre adevărul «causei românești» și despre ținuta simpatică a cuceririi amicilor ei. Aceasta ar fi fost problema adevărată.

În loc de aceasta lumea a văzut o comediă nu prea ordinară. Apostolii au mințit ca și nește făcători de rele ordinari; apărătorii prin apucăturile lor din degete au împedecat cursul regulat al administrărei justiției.

Aceia, cari s'au dat de apostoli ai poporului român, voind a pretinde dela acela stimă și respect au tractat de pe banca acușailor o ținută scărboasă, nemenie, imperfecțiune, glume copilărești pedanterie și prostiă mascată. Comedia de 19 zile s'au închiat-o cu abziecere de apărători. Ei au obosit în timp de 19 zile judecata, jurații și ascultătorii (publicii) cu mulțime de copilării și pedanterii de formalități, — ear când lumea și popo-

porul aștepta apărarea cauzei: ei au amuțit.

Jurații iau dechierat de vinovați și tribunalul a croit pedoapsa, iar publicul s'a depărtat cu concludsiunea bine motivată că: „Aceștia nu-s apostoli, ci comedianți, cari își joacă rola pentru bani, cari întră în prinsorile ungurești pentru simbră; aceștia n'au idealuri, ei sunt mijloace ordinari în mâna Ligei!»

Așa e domnul meu, tribunalul civil a dechierat pe apostolii plățiți de dvoastră de vinovați și a podepsit pe Lucaciu col reeăzut de mai multe ori la 5 ani prinsoare de stat fiindcă a atăcat întregitatea statului și poterea deobligătoare a legeri prin tipărituri, pe calea pressei. Aceștia e purcederea fiecărei stat. Dar ce fel de impertinență e dela dta și dela academia română știintifică a publica prin Europa, că: ungurii au de judecat pe corifeii poporului român la 5 ani prinsoare ordinară, din motivul, că aceia au îndrășnit a înainta plânsorile poporului român la împăratul? Oare aceasta ar fi adevăr?

Dtale et 200-mii consortes vă este conceasă minciuna; dvoastră în visitațiunile europene ați fost provăzuți cu plenipotenția minciunilor, însă academia ca corporațiune știintifică cum a putut îndrășni a vă imita pașii și colectându-vă minciunile goale, a-le publica sub firma sa ca adăvăruri și apoi a le răspândi mai departe? Conceasă e aceasta, îi iertat și să cuvine a purcedo astfel? Răspundă la aceasta întrebare acele corporațiuni știintifice, cărora le-a distribuit academia apelurile sale.

Am arătat că acușaii au fost de judecați în procesul Memorandului nu așa precum zice acadomia și Liga.

Punctul lor de mâncare dară e minciună. În aprețiarea calumniilor și a minciunilor ce reies de aici, nu mă demit. Una însă o observ, și aceasta e, că dvoastră ați făcut mari complimentări martirilor lui Raț et consortes — când ați tipărit Golgota în 50.000 esemplarie, reprezentând pre Cristos răstignit pe cruce de lemn și coroăcit de Unguri, și ați distribuit-o printre aderenți. La noi știu

preste tot, și în primă liniă comunele române comasate, că Raț nu merită aceasta distincțiune.

Suferințele Domnului Christos și a le martirilor n'au fost răscumpărate cu simbria anuală. Până când lui Raț et consortes nu le-au fost asigurată simbria anuală și spese pentru intertenția de captivitate, până atunci n'au avut voie de martiri. Hei, domnul meu, din un lucru așa sacru nu trebuie făcut comedia! Dvoastră ați suportat toate spesele procesuali și ați dat onorar și advocaților, — ați hotărit simbria anuală celor dejudecați la arest și le plătiți și spesele de întreținere în temniță. Acesta e martiriu? Nu! Liga condusă de dta e o instituțiune demoralizatoare și perde vară, care bate fațăș moralul omenesc și datinele poporului român. E un institut de comediați politici, unde să crească patrioți răpitori,

cari astăzi pentru bani își neagă în statul propriu poterea legală deobligătoare, care mâne să vor răscula contra dvoastre năzuindu-se a sgudui temelile statului.

Astăzi își tradează dvoastre — pe bani — patria lor proprie, care mâne vă vor trada pe dvoastră altora tot pe bani. Cine e gata a trada odată, acela va rămâne trădător între toate împrejurările.

Dacă dvoastră demoralizați, Ungurii nu vor fi apți a mântui acest popor dela perire sub nice o condițiune; dacă dvoastră veți da poporului o direcțiune morală bună, atunci ungurii nu vor avea o astfel de forță care l'ar putea nimici. Lucrul prim dară e respectul comun (public), care în dta și 200 mii consortes lipsește cu totul.

Grigoriu Moldovan.

O PRIVIRE SCURTĂ ASUPRA ISTORIEI LITERATUREI MAGHIARE.

I.

Epoca Arpadiană.

Măreț este trecutul poporului maghiar și fălos poate fi pre cele ajunsă azi ori care fiu al acestei națiuni. În cele mai vechi timpuri ei nu aveau regi ci numai duci, căci regele prim fu abia stul Ștefan (a. 1000) care va fi tot-dea-una neperitor pentru națiunea maghiară. Acest reformator mare lucră nu numai cu mintea ci când cerea lipsa și cu sabia pentru bunăstarea și înflorirea patriei sale iubite. Episcopiile, școalele, mănăstirile au devenit leagenele a celei mai umane culturi, dispusețiunile sale civile și constituționale au pus prima peatră fundamentală unui imperiu puternic și mare a cărui bunătați le gustăm și noi toți.

Opurile mărețe începute de el cu atâta zél au început a stagna sub domina următorilor: sei conturbate fiind când

de cutare rebel, când de slăbiciunea cutărui domnitor. Ce au greșit unii, au tocmnit alții așa că totuși putem observa o progresare periodică.

Activitatea bisericească a exercitat o înriurintă mare asupra spiritului națiunii maghiare, îmblânzind caracterele aprige și lătinind știința cu ajutorul călugărilor ce se 'nmulțeau din zi în zi. Școalele se sporeau mereu, ba chiar și științele mai înalte și află lăcaș în patria noastră (universitatea de Veszprém.) Ce nu era în patria noastră, au găsit tineretul în țări străine unde veneau încărcăți de cunoștințe folositoare. Putem deci observa că creștinismul punind stavilă molipsirei din vechime a dat avânt unei dezvoltare neașteptată, pentru că îndată după lățirea creștinismului, cărțile de rugăciuni, psăltirile, cântările bisericești, traducerile bibliei și ale sântei scripturi sunt tot atâtea documente ale literaturii din aceasta epocă. Aceștia aparțin *vorbirea funebrelă* și

linguirea (274 cuvinte), *versul pre curatei vergură Maria* (70 cuvinte) și altele mai scurte. Din toate acestea câștigăm o idee destul de clară despre starea limbii din epoca Arpadiană, carea întru multe se deosebea de limba maghiară de azi. Limba de atunci era adevărată afară de *a* și *o* deschis și altul mai nădușit cari le serieau cu *o* (d. o. hotolm = hatalm, Orod = Arad); și *u* (d. e. mund = mond, hug = hogy); *e* de azi era adeseori schimbat nu numai cu *ö* ca azi ci și cu *i* (mige = meg, ig = egy, is = ős, Pétir = Péter.) Diftongii încă erau mai deși cum o bunăoară *ö, ou* (leön = lön; feleöl = felöl, boudog = boldog, jou = jó etc.) Caracteristice sunt și elisiunile (d. e. almu, alma = álm, zerelmu, szorelmu = szerelem.) *Ch* obicinuit în orient era încă usitat (d. e. chomuy = hamu, turchuhát = torkokat ș. a.) Mai aflăm pre *v* și *h* final ca un *u*, care ne arată limba veche maghiară; ba aflăm unele forme declinative în starea lor originală veche cum sunt d. e.: uröme = uramh. mai târziu, (ca azi) üránk = urunk; vogmuc = vágym-ok, = vágyonk = vágynk; mundoa = mondá; terumteve = terömté etc. Multe forme și cuvinte vechi a mai poseszut limbă maghiară veche cari mai târziu s'au părăsit total luând de altă parte în folosință cuvinte străine pre cari și le-a asimilat numai târziu.

Epoca Arpadiană ne arată și urme de dezvoltare pre terenul poeziei carea era efluxul nemijlocit al instinatalui vieții populare și fiindcă în această epocă

poporul cu națiunea formau una și aceeași noțiune foarte naturală că poezia acestei epoci era coneroseută cu sinul națiunii. Cântăreții poporului pre lângă toată străduirea călugărilor au păstrat rămașițele vechi ale legendelor vechi cântând și evenimentele mai însemnate din timpul lor. Și aici aflăm deci înflorirea poeziei istorice a cărei obiecte le găsim așanumitul »királymondakör» cari încă formează părți ale Istoriei. În epică încă se poate observa influința creștinismului. Interesantă e poezia naivă pentru că în ea și află expresiune directiva spirituală a epocii chiar după modul de gândire a domnitorilor. De aici vine aceea, că în unele părți ale poeziei »mondakör»; rolul dat uneiisbânde creștinească strălucită, cavalerismului față de mueri (duelul lui Béla cu principele de Pomeranda, lupta dela Cserhalom); ne prezintă un farmec și un colorit nou care făcu acomodată timpului de atunci chiar și legendele străbune păstrate din gură 'n gură ceea-ce o putem observa în Toldi, care fără îndoială aparține mitului strămoșesc.

Cu ritul creștin pre încetul au început a veni la modă și așa numitele mysterii cari trecând până chiar în posesiunea teatraliștilor ambulanti s'au susținut și mai departe. Suvenirul acestor jocuri, o păstrat în jocurile de sărbători a poporului și copiilor.

(Va urma.)

De I. C. Pap.

STRĂINII ȘI OBLIGATIVITATEA SERVICIULUI MILITAR ÎN ROMÂNIA.

Naționalitatea stabilește o legătură de drept între stat și supușii soi. Această legătură — datorită și drepturilor cetățenilor față cu statul și vice-versa — o stabilită de legile naționale ale fiecărei țări: Cei ce nu pot participa la exercițiul suveranității naționale — străinii — n'au

nici drepturile, nici îndatoririle cetățenilor, ei nu se bucură decât de drepturile civile cu excepțiunea cuprinsă în art. 11 din Codicele civil, și nu datorese obligațiunii cetățenești. Criteriul naționalității o oarecum serviciul militar — legământul cel mai puternic între stat și supușii soi

— care în acelaș timp e un drept și o datorie; și e național, onorific și personal.

Serviciul militar deci — cel mai greu și mai scump impozit într'un stat — nu e o simplă dare, la care e supus străinul, întocmai ca și naționalul, și în schimbul căreia statul îți asigură liberul exercițiu al facultăților sale, ci un tribut datorit patriei — pentru care trebuie să-ți sacrifici la nevoie viața — și apărând patria îți aperi naționalitatea, — suveranitatea s'au naționalitatea fiind în pământ, precum e în locuitori și în sânge.

În acest sens e concepută pretutindeni legea recrutării, cari nu privește decât pe naționali și nu se aplică decât lor. E deci firese ca străinii să nu fie supuși acestui impozit. » A reprezintă țara în parlament, a reprezintă țara ca trimis al României în străinătate, a reprezintă justiția țerei ca magistrat, a reprezintă puterea executivă a țerei ca ministru sau administrator de orice treaptă, a face parte din puterea armată . . . aceste sunt drepturi politice. »¹⁾

La noi cestiunea obligativității serviciului militar față cu străinii prezintă anomalii. Și deși e o chestie delicată, iritantă chiar, care a fost sau atinsă abea în trecut, sau a dat naștere mai mult la discuțiuni politice decât iuridice, totuș vom încerca a intra în mai deaproape a ei cercetare.

Legile dela 1864 încoace coprink alineate, ce sunt în acord cu principiile de drept în materie de recrutare; sunt însă urmate de altele, excepționale, ce par a contrazice alineatei dintâi.

Decretul din 5 Decembre 1864 pentru recrutarea armatei, prin art. 2. al 1. zice: «Nimenia nu va fi primit să serve trupele române de nu este Român: orice individ născut în România din părinți străini, va fi supus la îndatoririle impuse prin legea de față, îndatăce va fi admis să se bucure de drepturile ce-i dă naturalizarea sa.»

Sub regimul constituțional din 1887

această obligativitate este impusă Româlor și legile ulterioare se pun în acord cu litera Constituției.

Art. 2. din legea pentru organizarea puteri armate, decretată la 11 Iulie și 1868, zice: «Toți locuitorii țerei, cu excepțiune de străini, dela etatea de 20 la 50 ani, sunt datori a purta armele, etc.»

Acest art. 2 se modifică la 7 Aprile 1872 astfel: «Toți locuitorii țerei pământeni sau împământeniți, dela etatea de 21 ani împliniți la 46 ani sunt datori a purta armele,» etc.

Art. 1 din legea din 1876: «Tot Românul datorește personal serviciul militar.» Eară al. 1 din art. 2. din legea din 12 Noembre 1882: «Supuși statelor străine nu pot face parte din armată» în acord cu art. 118 din Constituție: «Tot Românul face parte din unul din elementele puterii armate, conform legilor speciale.»

Toate aceste legi și alineate sunt de acord cu principiile fundamentale în această materie, că străinii nu pot fi supuși conseripțiunii militare.

Însă legile din 1864 și 1882 coprink alineate excepționale, ce trebuie examinate mai deaproape: Așa, decretul din 5 Decembre 1874, dupăce stabilește, că «nimenia nu va fi primit să serve trupele române de nu este Român» cum glăsuește §. 1. al art. 2 din logea franceză din 21 Martie 1832,¹⁾ adauge următoarea excepție în privința Evreilor: „Cu toate acestea. străinii locuitori în țară, și cari nu vor fi supuși unei protecțiuni străine, vor fi supuși asemenea la recrutare.» Deși acest alineat pare straniu, căci păcătuște contra principiilor fundamentale în materie de recrutare, fiindcă serviciul militar e național — nu în sensul ca cei ce-l indeplinesc să nu fie supuși unui stat străin, cum e de părere d. Dissescu²⁾ — ei în sensul ca cei ce-l indeplinesc să aparție neapărat statului undo servă sub

¹⁾ Art. 2. §. 1. «Nimenia nu va fi admis a servi în trupele franceze de nu este Francez.»

²⁾ C. G. Disescu, Cursul de Drept public român vol. III. pag. 1034.

¹⁾ G. G. Meitani, asupra Constituțiunei Românilor, fascicula I-a pag. 102.

drapel = totuș, până la un punct oarecare, s'ar putea motiva. În 1864 Evreii constituiau o categorie sui generis de pământeni — legea comunală din Martie 1864 i numește chiar «Israeliți pământeni» — intermediară între străinii propriu ziși și Români, cu mai multe drepturi decât cei din urmă. Ei puteau exercita drepturile comunale, dacă dobândeau dela o Facultate străină diploma de doctor sau de licențiat, ori întemeiau fabrici, conf. art. 26 din legea din 31 Martie 1864 pentru comune. Obligațiunea lor de a servi în armată cel puțin espicabilă, ca unul din elementele cele mai puternice, ce putea servi ca punte de trecere dela supușia la cetățenia română, avându-se în vedere distincția stabilită de lege între dînșii și străinii propriu ziși. Nu tot așa e cu excepția stabilită în Noembrie 1882.

Astăzi categoria intermediară a supușilor Români, nu mai există. Constituția modificată în 1879 nu recunoaște decât două categorii de persoane: Români și străini. Drepturile și datoriile nu pot fi împărțite decât între aceste două categorii. E adevărat, că Evreii din România nu sunt supuși unei alte protecțiuni, decât celei române, că sunt stabiliți de generații în această țară, că ascendenții lor au fost deja odată deosebiți de străinii propriu-ziși, că bazat pe acestea, condițiunea lor ar fi trebuit să ia o altă întorsătură de cum a luat, totuș Constituția, legea fundamentală a țării, i consideră de străini, sunt supuși naturalizării ca toți ceilalți străini, nu trebuie deci, contra pactului nostru fundamental, a-i considera când ca străini, când ca Români, după cum e vorba de datorii, ori de drepturi. Astfel fiind art. 1 din actuala lege a recrutării (cea modificată în 1872) care zice: «Toți locuitorii țării datoresc personal serviciul militar» și al 2 art. 2: »Fii de străini născuți în țară nu pot fi scutiți de serviciul militar de nu vor constata, că au îndeplinit această obligație în altă țară» constituie un non sens și se pun în contradicție cu art. 118 din Constituție.

Legea constituțională precizează ob-

ligativitatea serviciului militar pentru «tot Românul»; legea recrutării o întinde pentru «toți locuitorii țării» și «fii de străini născuți în țară»¹⁾ — ceace nu e tot una. Legile ordinare nofacând decât să dezvoltate principiile fixate în Constituție, nu pot deroga dela principiile generale statornicite de dânsa. Ele nu se pot abate dela principiile fundamentale și generale de cari se ocupă legea constituțională și după cari se organizează societatea, și trebuie să se pună în acord desăvirșit cu dînsele. Legea recrutării dispunând altfel decât legea constituțională e, după noi, nulă și de nul efect. Numai o Constituție ar putea să schimbe, să modifice, un articol din legea legilor, și în cazul nostru, al obligativității serviciului militar, câtă să se știe seamă de principiile stabilite de dreptul internațional. Singur al 1 al art. 2 — «supușii statelor străine nu pot face parte din armată» — o de acord cu litera Constituției și cu principiile de drept internațional. Dar și acest alineat al art. 2, fiind în acord cu art. 118 din Constituție, e în contradicție cu art. 1 și al. 2 din art. 2 din aceeași lege a recrutării.

Art. 1 și al. 2 al art. 2 nu se aplică decât Evreilor din România, cari nu-și pot dovedi estraneitatea, ca unii ce sunt din tată în fiu născuți în această țară, și acărora poziție anormală se datorește numai legiuitorului. Față cu supușii străini, e chiar imposibilă aplicarea lor. «Locuitorii țării» și «fii de străini născuți în țară etc.» cari își pot dovedi extraneitatea nu sunt, și nici pot să fie obligați la serviciul militar în România, ca toate că nu constată, că „au îndeplinit această obligație în altă țară.“

Sunt țări -- de pildă Anglia -- unde există sistemul de recrutare voluntară; ei bine! e logic, echitabil, ca noi să supunem pe fii de Englezi, născuți în țară, recrutării silite în România? Sunt alte

¹⁾ V. Noua lege pentru recrutarea armatei din 1876 cu modificările aduse ei prin legea din 17 Noembrie 1882 și 6 Martie 1883 și 25 Maiu 1884, ed A. P. Ciocaneli.

țări — de pildă Elveția — unde nu există armată permanentă; să presupunem, că în România locuiește un număr oarecare de fii de Elvețieni, născuți în țară, cărora am voi să aplicăm alineatul 2 al art. 2 din legea recrutării. I putem sili pe aceștia să-și facă serviciul militar în România, în armata permanentă, când în țara lor nu sunt obligați a-l face? Putem noi cere dela un străin a satisface o datorie «națională», fără a-i acorda calitatea de cetățean, și încă o datorie mai grea de cum o cer însăși patria, naționalitatea căreia aparține? Firește că nu.

Eată imposibilitatea de a se aplica art. 1 și al. 2 din art. 2 din legea recrutării față cu străinii, ori fii de străini născuți în țară. Dacă se aplică Evreilor din România — deși străini după legile în vigoare — e că aceste nefiind supuși unei anumite protecții străine, înrolarea lor nu poate da naștere la conflicte diplomatice, cum s'ar putea întâmpla cu ceilalți.

Și cu toate astea câte n'a avut de gândit legiuitorul nostru în această privință! Ei vedea, că situația Evreilor din România e anormală: Pe deoparte asimilați străinilor propriu-zisi — Constituția nerecunoscând decât două categorii de persoane: Români și străini — eară pe de alta asimilați Românilor, prin faptul obligării la o datorie națională — serviciului militar. Voa să găsească o formulă, care să impacă calitatea de străin a Evreilor — conform Constituției — cu obligativitatea serviciului militar, dar aceasta era cu neputință. Spiritul juridic, ea și rațiunea sănătoasă, nu găsea decât una din următoarele două căi: Sau a nu-i chema sub drapel, ca străini, sau a li se deschide porțile cetățeniei, dacă ținea cu orice preț ca ei să facă serviciul militar. Din această alternativă nu putea eși. Într'un moment dat ocărnuirea, având în vedere Constituția și art. 1 din legea din 1876 — înainte de actuala lege bine înțeleasă — a căutat să intre în lege și ministrul a dat ordin ca Evreii mai ales cei angajați de bună voo, să fie excluși din armată ca străini. Aceasta în 1881.

Unii din cei liberați ca atari nu mai aveau a servi decât o săptămână — două până să-și îplinească termenul de serviciu. În anul următor tinerii Evrei, cari s'au prezentat la recrutare au fost respinși ca străini, ca unii ce nu puteau dovedi, că sunt Români. În 1882 legea recrutării, trebuind a fi modificată, vine în discuțiunea Corpurilor legiuitoare. Prezentată mai întâi înaintea Senatului, art. 1 din legea gin 1877 rămâne intact. El sună: „Tot Românul datorește personal serviciul militar.» Ce se întâmplă însă? Adus în desbaterea Camerei, acest articol se modifică în sensul, că «Toți locuitorii țerei datorese personal serviciul militar» și legea recrutării se reîntoarce înaintea Senatului, spre a-l vota din nou au modificările introduse de Cameră. Aci debateri interesante, cari au durat două zile (V. ședința Senatului din 2 și 3 Noiembrie 1882). Legea modificată astfel se votează și aci cu toate protestările d-lui Voinov. Așa s'a stabilit conflictul între legea recrutării și art. 118 din Constituție, despre care am vorbit deja. Sub această anomalie se află și astăzi Evreii din România.

»În nici un stat — zicea d. Voinov — nimeni nu este chemat să apere țara, decât acela care este fiul patriei. Oricine este român... este dator să facă serviciul militar... Onest vorbind, acei cari trebuie să apere patria, trebuie să aibă și drepturile de cetățeni ai acestei patrii.»

«Dar mai mult decât atâtă. Voiu fi chemat să apăr țara, mă va lua la recrutare, voiu merge pe câmpul de rosbol, mă voiu distinge și apoi nu-mi voi da grad?»¹⁾

Eată cuvintele juste — deși rostite cu patimă — ale dl-ului Voinov. Evreii — căci pe aceștia i avea în vedere legea — deși tratați ca străini, sunt totuș chemați a-și face serviciul militar — fără însă a avea dreptul de a avansa la gradul de ofițer! Nu s'a găsit nici un argument juridic pentru a se legitima obligativitatea serviciului militar pentru Evrei, cară pen-

¹⁾ V. ședința Senatului dela 2 Noiembrie 1882.

tru neavansarea acestora, odată înrolați s'a găsit unul: Că dela sublocotent în sus. gradele devin funcțiuni ale statului, și numai Românii pot ocupa funcțiuni ale Statului. Acest argument e slab: Constituția prevede, că numai Românii pot face parte din armată (art. 118), precum și de ocupa funcțiunile statului (art. 10); și legiuitorul calcă Constituția, când o vorba de înrolarea unui străin în armată dar o respectă, când e vorba de o simplă funcție: Se confiază străinului, contra Constituției, o misiune din cele mai delicate, apărarea patriei, și în acelaș timp nu-i se încredințează o funcție.¹⁾

Să ne rezumăm:

Odată ce Evreii indigeni sunt supuși naturalizării, și deci considerați drept străini, ei nu pot servi în armată. Art. 118 din Constituție prin «tot Românul» nu poate cuprinde în această categoria pe Evreii din țară, căci atunci ei n'ar mai putea fi socotiți în categoria străinilor. Dacă bunăoară Românii transilvăneni cari lato-sensu priviți — nu în sensul juridic, strict determinat, al legăturii care unește pe individ de stat — sunt de aceeaș naționalitate cu Românii din România liberă — legătura stabilită prin identitate de rasă, comunitate de limbă și religione — nu pot servi în armata română, cu atât mai puțin nu pot servi cei ce sunt tratați ca străini, deși n'au o altă patrie. Și art. 118 din Constituție stabilind principiul, ca impozitul sângelui e onorific și național numai cine e Român poate fi constrâns al da. Și precum Românii transilvăneni nu pot face parte din puterea armată decât din momentul recunoașterii calității de cetățean Român, tot așa și Evreii indigenii nu pot fi obligați a da un atare impozit decât din momentul, când au fost primiți în sinul naționalității române, printr'un vot deliberativ al Corpurilor legiuitoare.

¹⁾ Tot așa de necsplicabil e prohibițiunea pusă străinului în ce privește angajarea de bunăvoie în armată, conf. art. 64 din legea recrutării: I se confiază prin recrutare silită apărarea patriei, dar nu-i se încredințează aceeaș misiune, când acceptarea ei pornește din propria-i inițiativă.

Ficcare Evreu indigen pentru a fi recrutat ar trebui să fie mai întâiu încetățenit de Corpurile legiuitoare — fie chiar prin intervenția ministrului de restoiu — și astfel să li se dea puțința de a servi în armată, — și aceasta în mod individual, spre a se respecta litera Constituției. E o procedură anevoioasă, dar logică și juridică.

Degeabă caută unii a legitima obligativitatea serviciului militar pentru Evreii indigeni sub cuvânt, că aceștia „aparțin unei naționalități indoioase, ce nu se poate preciza» pentru a se pune capăt — adaugă d. d. C. G. Disescu în Cursul d-sale de Drept Constituțional (vol. II. pag. 774.) — «unei fraude, care se practică de cei cari vor să aibe drepturi fără datorii»; căci mai întâiu trebuie să li se precizeze naționalitatea, că e română — cu bucurarea tuturor drepturilor — nu pot să-li siliți a da impozitul sângelui, și nici nu pot «prin fraudă» să se sustragă dela o datorie civică și politică, ce n'o datorese în calitatea lor de nenaționali, ca să fie supuși, până una alta, la îndatoririle naționarilor sub pretext, că «vor» să aibe drepturi, așa nu se poate.¹⁾

Bluntschli în consultațiunea s'a »Der Staat Rumänien un das Rechtsverhältniss der Juden in Rumänien» spune lămurit, că deoarece Evreii din România sunt chemați fără nici un scrupul, de a esecuta cu rigoare serviciul militar, ei nu pot fi considerați decât ca naționali, cu plenitudinea drepturilor civile și politice. «Mai cu seamă serviciul militar, zice din-sul, presupune în principiu și naționalitatea. Celor străini de Staat și de țară nu li se poate pretinde ca să-și sacrifice sângele pentru un stat, de care nu sunt legați prin sânge. Evreii-români fiind supuși la serviciul militar, orau dar tratați

¹⁾ Constituanta din 1873 care pare a fi înțeles acest lucru, s'a ferit de a atinge cestiunea serviciului militar. Art. 7 din Constituție, modificat în sensul libertății religioase, impune candidaților la cetățenie mai multe condițiuni, nu însă și serviciul militar. Și aceasta e logic: Cum poți cere dela un străin să-ți fi făcut serviciul militar mai înainte de a-l fi împământenit?

ca naționali; și ficțiune artificială, trasă de pěr, că Evreii-români sunt datori să facă serviciul militar, fiindcă-să deosebese de Evreii supuși unor state străine, dar că nu sunt și Români, această ficțiune este în contradicere cu orice logică sănă-

toasă, cu noțiunile cele mai elementare de drept constituțional» (pag. 17.)

(Finea va urma.)

Aureliu Turcu.

COPILUL ÎN CREDINȚA POPORALĂ UNGUREASCĂ.

(Traducere după originalul de Stefania Dörfler măritată Wliskoeki.)

(Fine.)

În Kalotaszeg pun pe umflătura călți afumați cu cimbru; călții folosiți se arunca în apă curgătoare. Pe țitele rănite pun coajă de soc mestecată cu unsoare și cu ceară. Când aplică această medicină zic: «muierea mâniaasă, om ascultător; leacul cel mai bun a țitei rănite e perina de peatră și patul de spini a Domnului Christos!» Pe multe locuri pun pe țite unt proaspăt mestecat cu ceară și rachiu; dacă țitele is tari, dau muierei tea de anison.

Față de farmecele cu laptele de muierie amentim la acest loc următoarele: Dacă muierea voește, ca tata să iubească tot-de-a-una copilul, ea îi sapă urmă și mulge în ea câteva picături de lapte apoi o pune eară la locul ei dar întoarsă, adecă cu călcăiul înainte. Dacă stropese pe bărbat cu țită, aceasta încă va avea lapte în bobocul țitelor; dacă pun în lapte de vacă țita, vaca își perde laptele. Mama va avea lapte bun, dacă va mulge — în lună plină — câteva picături pe jar. În Kalotaszeg muierele mulg țită și pe sēmăntă de bucate ca acelea să fie laptoasă și fărinoasă.

Până la deslegarea mamei, copilul e espus cu deosebire «deochiatului» și „stricatului” Ca să nu deochiam copilul fără voaie, e bine la toată întâlnirea cu el a-l scuipea, ori barem a imita scuipearca ¹⁾

Din acest motiv prin Ardeal în

multe părți moașele încă scuipe în scalda copilului. Mama încă scuipe unde-și culcă copilul, ba și când trece pragul, ori când tinde copilului țita. În leagăn pun o bucată de plumb sau de fier ori doară un cuțit ca să nu poată strica copilului.

Contra deochiatului pun în leagăn pită și sare înmuiete în apă sântită, ori leagă la mâna copilului un fir de bumbac roș. În comunele din sudul Ungariei cos pre fașe (scutea) o cruce cu bumbac roș, care cruce să facă și pe leagăn. Înainte de a da copilului cămeșă e bine a face pe ea sēmnul crucei, Cămeșa copilului încă are putere fermăcătoare.

Dacă erumpe un foe, pentru cassarea lui e bine a arunca o atare cămeșă, — în care s'a pus și aluat — etc. Dacă copilul plânge în continu trezindu-să din somn spăriet, e amenințat de «rei.» În acest caz pun copilul să stăie în picioare dinaintea ușei, și unde-i ajunge capul: bat în ușă un cui, care nice nu se vede. Dacă e deochiat îl curcăză așa, că ung călcătorul ușei cu ud și cu bale do a lui, deochiul se prinde de acela, care le-a șters mai întâi.

Prin Kalotaszeg curcăză deochiul așa, că aruncă escrementele copilului în drum și care calcă mai întâi în ele, de acela să leagă deochiul.

În Treiseauno curcăză deochiul punând în apă jar și atingând cu dēnsa fruntea copilului. ¹⁾ Apa cu cărbuni ca

¹⁾ Kozma, Myth. eleminte din viața și poesia populară a Săcuiilor, pag. 35.

¹⁾ Vezi mai pe larg «Etnografia» II. 360.

mijloc de cură contra de ochiului, o răs-pândită în patria noastră preste tot locul.¹⁾ În Poreshalma și pe alte locuri susțin aceasta: ca să putem ști, că cine a deochiat copilul, umplem până la jumătate un păhar mărișor cu apă punem apoi în dînsul un ciur; prin aceasta strecurăm încet albușul unui ou și dacă obținem pe deasupra apei o figură bărbătească, ia acest caz copilul a fost deochiat de bărbat și viceversa. Știind aceasta ne rămâne numai să spălăm copilul cu apa și albușul din păhar, și deochiul trece sigur.²⁾ În alte părți fac proba aceasta turnând în apă plumb; ieu apoi o bucată de haină de a deochiătorului și afumă copilul în brață, încunjurând — în pielea goală — masa de trei ori; alt remediu e, că mama fură o lingură de lemn, și o arde, o parte din cenușă o pune sub leagăn, ear ceialaltă o aruncă în drum. Cine calcă mai întâi în ea, de acela se leagă deochiul. În Ungaria sudică cos de leagăn o scândurice cioplită în forma mânei. Atare amulet de forma mânei îl folosesc de regulă și pre ost.³⁾

Pânăcând muierea n'a fost la deslegare, nu-i este iertat să lucre anumite lucruri și nice să iasă din curte, ba pe unele locuri nice din odaie. Dacă lipsele nu-i conced acaesta, apoi eșind din ogradă merge mai an'ăi la ușa bisericei pe care o atinge cu palma de trei ori.

Dacă iș părăsește curtea înainte de deslegare copilul moare de gută, dacă privește pe feresatra podului bate grăndina hotarului,⁴⁾ După nașterea la 2. 4 sau 6 săptămēni merge mama însoțită de moașă ori de mama ei la biserică, unde popa o binecuvintă.

Mergând și venind nu-i este iertat a se abate din cale. Tâlnindu-se pe drum mai ântîi cu bărbat, copilul va fi sêrac, ear tâlnindu-l cu femeie acela va fi fericit și bogat. Ceeace i se acață de haine, ducă acasă și pune în leagăn: (tină, paio

etc.) După acestea încep la ospēțul de deslegare. la care pot participa numai muieri.¹⁾

După deslegare copilul e lisat exclusiv numai în grija mamei, care la caz de morb cunoaște medicinile cele n'ai usate; când nu știe ceva recurgo la o muiere sfătuitoare. Dacă copilul se sparie de cova, îl afumă cu pērul sau altă parte a lucrului de care s'a spăriet. (Ipolyi 196.) Bartholomaeides (Not. com. Gömör, Leutschoviae 1808. pag. 452.) zice: *Terrere subito et magno affectis, plumbo liquefacto certis cum ritibus supra caput fuso dementur.* Pentru copilul morbos fierb în apa de scaldă ovēs; după scaldare $\frac{1}{2}$ din apă o aruncă în crucea drumului, ear $\frac{1}{2}$ o aruncă pe 9 garduri; sau aduc gunoi de pe 9 gunoai și iarbă de pe 9 rituri, cari le fierb în apă luată din ceva urmă și apoi le pun în scaldă și pun în scaldă cuib de barză și foi de nuc. (Ipolyi 439.)

Față de apă de scaldă amintim aci câteva datine mai rēspândite. În primele zile copilul se scaldă în apă cu bani de argint și de aur, ca copilul să naibă su-părări și bube.

În apă mai pun și buriene mirositoare, ca așa copilul să aibă tot merou un miros plăcut. Apa o țin tot-de-a-una în vas nou, ca copilul să cânte bine. Apa și respective scaldă o aruncă tot-de-a-una în loc scutit de ploaie, ca copilul să doarmă bine;²⁾ nu i iertat însă să o arunce după apușul soarelui, ca așa să nu fie espus schimbărei din partea fermecătorilor, ori să i să arunce și norocul.

Prin Kalotaszog, dacă v' un copil nu să desvoaltă, mama ducă cămeșă copilului pe un deal și o întepuește cu un lemn aseuțit spre pămînt crezînd, că prin aceasta a străpuens morbul și la băgat în sînul dealului.³⁾ Nu e iertat nici a pași preste copil, pontruică nu crește; dacă

¹⁾ Mai pre larg vezi la Kálmány pag. 29 și următoarele.

²⁾ Jankó, Torda etc. pag. 250.

³⁾ Herrmann Ant. «Cultul dealurilor deosebitele popoare din Ardeal, vezi revista „Erdély“ tdm. II. pag. 139.

¹⁾ Kálmány Szeged népe, II. 112.

²⁾ Etnografia II. 301. II. 35

³⁾ V. S. Goldzicher «Etnografia III. 342.

⁴⁾ Wlislöcki, Volksgl. 62.

totuși s'a întâmplat aceasta trebuie a păși îndărăpt — preste copil — de trei ori. Nu-i iertat a zice copilului «bătrân», pentru că în aceea zi nu crește. E știut adică, că copilul crește pe toată ziua, cât e un fir de ovės. Dacă începe a grăi în luna a 9-a, nu e bine a vorbi cu el *deasuna*, pentru că nu trăiește mult.

Copilul, care încă n'are dinți, nu trebuie să se uite la lună pentru că va fi morbos. Dacă copilul din acest motiv a devenit morbos, moașa are datorința a înecunura — foarte de demineată — casa în trupul gol și a tăia cu securea în toate 4 unghiurile căsei. Dacă copilul are morb de inimă, pun în leagăn postav roș. ¹⁾ Unde este șerpe de casă, acolo copilul e norocos. Fiind cu copilul în brațe și vezind șerpe, trebuie să punem mâna pe gura copilului căci altcum nu-i crece dinții; asemenea trebuie să facă și copii care au dinți, ca să nu le cază (Ipolyi 240.)

Ca să se promoveze creșterea dinților, mamele maghiare încă recurg la deosebite mijloace,

Dacă primii dinți crece în falca inferioară, copilul va ajunge o etate adâncă; dacă trece în cea superioară va muri în scurt timp. Dacă îi curg balele, zic că îi vor crește dinții. Îi atarnă de grumazi mărgelile, ca să-i crească mai curund dinții. În multe locuri îi pun la grumazi dinți de cal sau gâtlej de lup, ori îi ung grumazii cu sânge de șoarece. Prin Kalotaszeg cred, că să n'aibă dorere de dinți; primul dinte căzut îl aruncă în cimiter.

Dacă cineva merge unde este copil sub 6 săptămâni, trebuie să lase ceva ca să nu ducă cu sene somnul copilului. În Poreshalma, dacă copilul nu doarme duc o mână de paie din coteț și lo pun în leagăn. ²⁾ În sēcuiime fură o lingură de lemn și o pun în leagăn.

Dacă copilul când se naște o pēros, pun în cele 4 cornuri ale covetei de scaldat cenușă, car în scaldă 3 cartofi; după scaldarea cartofii se bagă în cuptor și

când accia s'au uscat, pērul încă a căzut.

Dacă copilul umblă greoi, îi bat picioarele în trei Vineri după olaltă cu ponduri zicând: Azi e Vineri, mâne Sâmbată, treci Doinceă!»

Dacă plânsul copilului samănă cu lătratul cânelui, ori cu scheunatul măței să zice în timp de 6 săptămâni: «pfui măgar, pfui măgar!» la ce plânsul trece.²⁾

Dacă copilul plânge cu ocaziunea scaldatului — în Poreshalma — puu pe toate patru cornurile covetei câte o mână de cenușă; după scaldare aruncă cenușa cruciș în scaldă, apoi strecură apa.

Dacă mama a dat cu piciorul în vr'un câne, cenușa se preface în pēr de câne, de a dat în mătă se preface în mătă.³⁾

În Ungaria sudică pe copilul care-l dor ochii, îl curează așa, că sfarmă coajă de ou de barză din care s'au elocit pui și apoi pulverea obținută o toarnă în ochi. Acest remediu se amintește și în procesele fermecătoarelor nostol.⁴⁾

Alt mijloc de cură stă în aceea că mama mulge țită în ochi și făcând cruce preste dēnșii: zice: „în numele tatălui; în iubirea fiului și în binecuvântarea stului Ioan, să se împrăștiē durerea! Să o spele laptele prea fericitei vergură Maria!»⁵⁾ Dacă copilul are bube pe trup, îl preasară cu fărină furată și apoi îl țin înaintea cuptorului încălzit în ziua de anul nou cu lemne furate zicând: «Prea fericită vergură Mariă ie din ranele aceastea de 99 ori atăta, cât a primit vicleanul Iuda pentru fiul Tēu!»⁶⁾

În scopol curărei «decreștorei» copilului, adică când acela dōvine tot *maeru*: aduc cheia dela biserică și o pun în scaldă, sau bagă copilul prin un lemn crepat. Creparoa lomnului se face așa, ca după ce au tăiet arborole întreg, îi crecapă

¹⁾ Etnografia II, 33.

²⁾ Jankó, Torda etc. 250.

³⁾ Etnografia, II. 301.

⁴⁾ Palugyai, Magy. ország leirása pag.

⁵⁾ Despre laptele vergurei Maria vezi mai pe larg la Kálmány: Boldogasszony etc.

⁶⁾ Wliskoeki, A d. Volksl. 164.

¹⁾ Kálmány, Szeged népe II. 108.

²⁾ Etnografia II. 201.

trupina și o înțepenește cu un ic gros, care lasă o deschizătură cât să recere ca să încapă prin ea.

Fiind arborele provăzut cu aceasta deschizătură dela natură o și mai bine.¹⁾ Pe hotarul Körösfő se află un atare arbore natural, și îl folosesc exclusiv în scopul arătat. Contra decreșterii mai folosesc și o răză tunsă cu senu de capră și înfășind cu ea copilul; la 3 zile aruncă răza folosită pe un arbore zicând: «Ie-e Manole nevoaia copilului.»

Contra durerii de foale și a mătricilor (cârcei, spasmi) folosesc o fereastră, cu care fac cruce pe foalele copilului; altă metodă e, că picură pe buric oțet încălzit sau leagă pe foale ceapă tăietă în 7 și udată în oțet.²⁾

Vara când duc copilul la câmp și când îi fac leagăn din un lepedeu atârnat în nește pociumbi bătuți în pământ: aduc cărbuni din cădelniță și fac cu ei cruce pe lepedeu.³⁾ Contra durerii de șele muierilor din Kalotaszeg prind șelele cu mâna și privind la luna vechiă zic: «Ce prind crește, ce ved scado; ce prind să scadă, ce ved să crească în numele Domnului!» Altă metodă e că fac pe șele cruce cu un cui de fier găsit, care apoi îl baț în un arbore chiar prin un nod. Contra umflăturii de boarșă (coai) aplică pap de semânță de cânepă, cu care ung o răză și o aplică pe umflătură. Când să ie legătorea se lasă să lingă uncăne borșele zicând: „Vergura Maria a conceput din duhul sânt; duhule sânt de partă răul!” Răza apoi o aruncă pe un arbore.⁴⁾

În Ungaria de sud contra epilepsiei purced așa, că ieu copilul în braț și zic uitându-se la lună noaună: . .

„Lună noaună, rege nou,
Pe acest copil al meu,
Îl ajunșcă ciasul rău;

¹⁾ Fricdel: „Zeitschrift d. Vereins für Volkskunde” tom. II. tom. II. p. 81.

²⁾ Etnografia, II. 361.

³⁾ Westermann's Illustrirte Monatshefte 1867. pag. 295.

⁴⁾ V. ö. Andree R. Parallelen u. vergleiche pag. 58.

Tu ești dătătorul,
Tu ești luătorul,
Să-i dai ajutorul!¹⁾

Altă metodă e, că rup în două o cămășă de a copilului, și jumătate o îngroapă în crucea drumurilor, iar cealaltă jumătate o aruncă în crucea alor 2 ape, zicând: Când mergea Dl. Christos cu crucea pe dialul (muntele) Calvariei a căzut, și jidoyii fără de lege nu i-au dat apa. Epilepsia! îți dau spre odihă pământ, spre stămpărare apă și-ți demând în numele răscumpărătorului, ca să mergi la poporul ce la ucis pe acela!» Pe multe locuri cred, că epilepsia provine din picurii de sudori, ce au căzut de pe fruntea Dlui Christos pe pământul Calvariei. O curează și cu urină de jidov, când adevărat copilul să luptă cu spasmii ei. Contra șopârleiței (difteritisului) ating²⁾ grumazii copilului cu o șopârlă prinsă înaintă de St. Georz — sau făcând semnul crucii pe grumazi, bat pământul cu secura și zic: «Pământule mamă, pe N. N. îl dor grumazii, mă plâng ție ca să-l curezi! După aceea freacă un ștergar de captor și leagă grumazii copilului.³⁾

În urmă mai amintesc pre scurt despre *alăptare* și *înterțare*.

Muierea maghiară de rând alăptează copilul de regulă un an; să întemplă destul de des, că copilul sugă și trei ani. Să crede adevărat, că cu cât copilul va sugă mai mult cu atâta va fi mai puternic ear mama nu va deveni împovorată (grea, nu va concepe.) Animalele trebuie înterțate în luna plină, dacă voim să crească și să devină frumoasă.

Ficiorii se întăresc în lună vechiă când e în scădere ear fetelă în lună noaună când e în creștere, ca aceștea să fie tot roditoare ca luna.⁴⁾ Earna și pe timpul aratului nu o bine a-i înterțea (Csaplovics). Alăptarea mai de pe urmă să se întimple în biserică sau în coteț, ca așa copilul să fie norocos. Alăptarea să se întim-

¹⁾ Kálmány L. A hold nyelvhagyományainkban.

²⁾ Varga, A babonák könyve 149.

³⁾ V. ö. Etnografia, II, 36.

⁴⁾ Wislocki, Volksglaube etc. pag. 39.

ple când trag clopotele de amcazi, ca așa copilul să învețe curund a vorbi și a umbla. Pe multe locuri mamele când alăptează mai pe urmă își întoarnă cămeșa cu partea dinainte îndărăpt ca așa copilul să uite țifa, ear laptele să scadă curund. Acestea ar fi puținele trăsuri din credințele populare, ce mi-au succedat a-le colecta.¹⁾ Potem deci presupune, cât o de

) Cu etnografia maghiară se ocupă și la noi mei mulți inși. Colecțiunea mea modestă o poate

vast materialul ce trebuie încă să se colecteze.

V. Rebreun.

întregi cu date interesante profesorul din Kőrmecz-bányaa: Dr. George Versényi, care se ocupă mai de mult cu colectare credințelor referitoare la copii. În părțile Ungariei de sus lucră pe acest teren medicul din Ungvár Dr. Andrei Novák. Despărțământul pedagogic al reuniunii învățătorilor din Bpesta au luat de basă discutarea întrebărilor specifice ale Vasilei B. Szabó (vezi Etnografia, II. 218) Sperăm că acest «inceput» de mare interes, nu va apune fără urme.

Redacțiunea.

CUM SĂ TE NUMESC? . . .

(Minek nevezzelek? . . . De A. Petőfi.)

Cum să te numesc,
Când amurgit de sară
Melancolic ved în ochi-ți
Cu uimire stelișoară?
Ca și când aș vedea
Acum numai asta stea
Care-i rază de iubire,
A dorului licurire,
Ce să veersă 's al meu suflet . . .
Când drag așa te priveșc,
Cum să te numesc?

Cum să te numesc,
Când lași a ta căutătură
Peste mine ca să sboare,
Ca o blândă columbioară,
A cui pene-s tot atâte —
A păcei ramuri de maslin,
Pe cari când le netezești
Mai noi le simțești
Ca mătasa, ori pulvina
Unu-i leagăn mititel . . .
Când drag așa te priveșc,
Cum să te numesc?

Cum să te numesc,
Când acordul voacei tale
Sună atât de 'ncântător,
Că, dacă eu-o admirare
Eară arborii pleșugi
L'ar auzi înverzire-ar,

Ca și cum eată de-odată
Primăvară-ar fi sosită,
Căci filomela cu dor
Le cântă mângăitor, . . .
Când drag așa te priveșc,
Cum să te numesc?

Cum să te numesc,
Când simțeșc
A tale buze de rubin
Cu-a mele cum se unesc lin,
Și pe-a sărutarei foc
Împreunate-s de loc
Ale noastre ânimioare,
Ca și cum suav aurora
Contopește ziua, noaptea . . .
Pentru mine lumca pere,
Nu știu timpul cum dispare,
Numai vecinice plăceri
Mi se 'mbie 'n desfătari . . .
Când drag așa te priveșc,
Cum să te numesc?

Cum să te numesc,
Pe tine al fericirii mamă,
Ce ești bolă fantasio,
Zină plină fantasio,
Ca și caro specioasă
Nici chiar în visuri frumoaso
Nu găsim . . .

Tu, ah, socioară 'n lume
Ești scumpu-mi clinod sub soare,
Po care te-ador cu ardore . . .

Când drag așa te privesc,
Cum să te numesc? .

Adalbert Pituc.

CE AM FACE NOI CU BANII LIGEI ?

Și noi avem, vezi Doamne, Ligă «culturală». Până astăzi nu ne-a îndemnat, nu ne-a dus la școală, ci la temniță, cugătând că și temnița e institut cultural. Așa este. Dascăli sunt și fișcalii regești și școală este și temnița pentru cei mari însă necrescuți moralicește și din fire.

Este însă o mare nenorocire pentru noi pentru toți că Liga a confundat școala cu temnița, după părerea sa a noastră menire ar fi să ajungem cu toții în temnițele ungurilor. Da oare atunci cine va lucra pentru viitorul poporului, dacă noi din grația Ligei vom odichni, de Ligă hrăniți, la recoare în temnițele statului unguresc.

Despre Ligă se vorbește în tot unghiul pământului. Dacă s'ar vorbi atâta despre Academia română, despre faptele săvârșite și despre mișcarea s'a culturală, atunci noi românii am fi un neam ales în concertul popoarelor culte europene. Și dacă am juca atâta în favorul scopurilor culturale, cât jucăm zilnic — spre binele Ligei, apoi noi am avea fonduri colosale, cu a căror puteri am delătura multă orbiă spirituală națională și am frânge multă ticăloșie, reprezentată astăzi de mai mulți martiri.

Noi românii n'aveam sfinți și martiri naționali. Slavii și grecii ne au cinstit in illo tempore cu o mul-

țime. Să vorbește ceva despre oareș-care Archirie, s'au cum îl chiamă, care avură ceva treabă cu Ștefan cel mare. Acești făcători de sfinți i-a costat mult pe rumâni. România sub Cuzar a plătit peste 80 milioane franci ca să-și culeagă catrafusele și să se steargă din țară-

Liga a pășit în locul fanarioților făcătorilor de sfinți. Acești fanarioți naționali pentru noi sunt mai primejdioși că nu-i putem alunga din țară. Ne țin în jug și își țin mâna în buzduarul nostru. Dacă nu le dăm, urlă că suntem renegați. Liga își face sfinți și martiri cu ajutorul temnițelor ungurești.

În restimp de trei ani am ajuns la 60 de martiri, ce să va alege din noi preste 100 de ani? Da dacă vor veni și vergurele de martirite? Căci mai ușor este a șede la răcoare a bea și a mânca ca martiri, decât a lucra în arsita soarelui pânăla leșinare pentru binele de obște. Mai lesne este prin câteva frasure aruncate în unguri a deveni «anteluptător», decât prin o muncă serioasă continuă a slugi poporului român.

Liga până azi ne a făcut o grămadă de martiri, care ne mănca și ne rod. Milioane se topesc pentru alimentarea astei mișcări ciudate.

Ce voiți domnilor? Voiți unire națională, ocuparea Transilvaniei?

Bine. Atunci încetați cu sfinții și martirii, aceștia nu vă vor ajuta la unire. Între ei sunt mulți ticăloși, lăsați-i la dracul, că vă coastă mult.

Dl. U r e c h e, marele mufti al fanarioților naționali, ne informa odată că suma membrilor ligiști s'ar urcă la 200.000. Tot omul plătește pe lună un leu, venitul total p'ar fi 2,400.000 franci. Foarte frumos. Ce s'a ales din acest venit în timp de 8 ani? Șapte milioane s'a făcut pulvere. Am îngrășat o grămadă de sfinți și martiri și pentru binele public cultural nu s'a spesat nici un crucer. Streangul apostolilor din «Golgota» edată de Liga culturală a costat peste 50.000 mii franci. Efectul produs s'ar fi putut ajunge cu un streang mai ieftin.

Apoi dacă Dvoastră Dilor ligiști vreți unire națională și ocuparea Transilvaniei, lăsați cu mituirea imorală, cu îngrășarea ticăloșilor, cu îmbărbătarea proștilor și prostiilor și vă faceți un alt plan, în loc de îndemnare la temnița ungarilor; dați-ne alte sfaturi. În locul Dvoastre noi am zice:

«Politica o lăsați dracului și fiți muncitori pe tot terenul, ca plugari, ca industriași, ca cărturari, ca funcționari; fiți rumâni și vă cultivați; feriți-vă de temniță; sti-mați-le și țineți legile — ca moralicește, și materialmente să devenim mari și tari!»

Apoi din venitul Ligei am zidi pe an:

1. biserici 20,

2. școli 30,

Am ajuta:

1. preoți 200,

2. dascăli 300.

3. meserieși 100,

4. copii pe la școale 200,

și iată peste 50 de ani unitatea culturală ar fi fapt și Transilvania ar fi română. Prin cultură și bunăstare materială am fi domni, cu prostia de până acum vom fi în veci-vecilor slugi.

Cu munca de până acum vom avea o miiă de martiri, nu ne vor da vipt, ci ne vor mânca, fără ca culturalmente să facem vr'un paș înainte. Asta ni părerea!

Ion B. Dumitru.

PROTOPOPUL ȘI ÎNVĂȚĂTORII.

„Suntem rumâni de lege și naționalitate română... ca rumâni suntem, datorii a susținea caracterul rumân, limba dulce a moși-strămoșilor, datinele, obiceiurile, lăsamintele noastre strămoșești a lucra pentru bunăstarea, propășirea, cultura neamului român.”¹⁾ Aceasta este o țintă carea tröbue să figureze ca idol înaintea fiecărui om, întru realizarea acestui ideal cu rezultate

mai mari decât învățătorii și preoții a căror menire e a lumina pöporul; nime nu poate conlucra. Acești doi indivizi sunt nește modele cari le prövestö poporul că pre döauö stelo conducătoare. Dar în nimicü nu sö scandalisază poporul mai mult când prövestö la acești indivizi ca atunci când faptele acestora nu coröspund chemării sântö ce o au. Ce sö zicem însă când un protopop sö pune 'n calea unei «rouniune» întregü a cäruui menire duplä estö «desvoltarea

¹⁾ «Ungaria» de Gr. Moldovan. Anul I. pag. 1.

și promovarea culturale reciproce între membrii participatori» de o parte, iar de altă parte «întemeierea unui fond din ale cărui interese să se provadă cu ajutoare învățătorii cei miseri, morboși sau deficienți și în cazul morții văduvelor și orfanilor lor.»¹⁾ Fără voie ne vine în minte versul lui Bolintinean când zice:

Pisma tu aștepti în noapte
Lauri a să npleti
Și cu ne'n păcate șoapte
Te repezi a le zdrobi.²⁾

și nu putem decât a ne exprima părerea de rău că în sinul poporului românesc găsim și lucruri de aceste în adevăr scandaloză.

Dar se viu la obiect. Să începem a ne sui de jos în sus, să vedem ce-au făcut învățătorii din tractul Clujului — căci despre aceștia e vorba — și ce voeste protopopul Laslo despre care aici cu toți știm că până acumă nimică nu a făcut; ci a semănat dușmănie între poporenii.

* * *

În anul 1867 se edă de adormiții în domnul Maxim Pop profesor la gimnaziul din Năsăud, Cosma Anca director al școlii normale și azi pensionatul prof. preparandial V. Petri, o foaie pedagogică sub titlul „Magasiniul Pedagogic.” Acolo în nr. 9. Tom. I. pag. 400 găsim publicat apelul baronului Iosif Eötvös pentru formarea de reuniuni spre scopul educațiunii poporului precum și un plan, cum ar avea să sune statutele aceloră. Bă chiar și «Albină» încă luă cu mare plăcere notiția despre aceasta. Învățătorii din Cluj animați de acest apel și îndemnați de zelosul protopop de atunci I. Pamfiliu au decis a țineca «conferință învățătorescă» până la constituirea reuniunii învățătorilor. Prima conferință se ținu la 2 Novembre 1867 fiind de față numeroși învățători și prosidiând neobositul.

¹⁾ „Statutele reuniunii inv. gr. cath. din ett. Cojocnei. B, 2 §. p. a) și b).

²⁾ Poesii de Bolintinean Vol. II, pag. 257 ed. 1877.

protopop Pamfiliu.¹⁾ În a doua conferință ținută la 2 Martie 1868 s'a decis procurarea «Mag. Pod.» și a foaii edate de ministru „Foaiei învățătorilor» din Bpesta și se decide înființarea unei «reuniuni învățătoresci» a cărei scop să fie:

«redicarea unei biblioteci pentru învățătorii tractuali și pentru ajutorarea orfanilor, văduvelor aceloră precum și pentru învățătorii deficienți.»²⁾

iar cu administrarea fondului acoleia însărcinează o comisiune cu misiunea de a prelucra până la ședința viitoare statute. În anul următor în 14—15 Octobrie 1869 sub presidiul zelosului învățător Iacob Mureșan — care pusă piatra fundamentală acestei reuniuni — se ține de nou o conferință în care se primesc statutele prezentate a înființând «reuniune» ba învățătorii prezenți se obligă a le privi de legale pentru ei până la aprobarea aceloră³⁾ aducând tot-odată decisiune că să solvească pe fiecare an câte 60 cr. — cari până acum aveau a-i solvi în favorul conferințelor regulate³⁾ în fondul înființând o reuniune, ceea-ce au și făcut o biții învățătorii căci azi fondul acesta face la 400 fl.

Acesta fu începutul și dela anul 1869 până azi vedem pre bătrînul Iacob Mureșan învățătorul Clujului neîntreput în frunța reuniunii învățătoresci lucrând mereu fără a cunoaște oboseală. Aceasta faptă a Clujenilor în scurt și află urmași căci în prea scurtă vreme vedem mai în fiecare tract formându-se reuniuni de aceste și dezvoltând o activitate mai mult sau puțin înbucurătoare după împrejurări.

După moartea zelosului protopop I. Pamfiliu urmă în scaunul protopopesc neobositul Gavril Pop azi canonic în Blaj. Acesta nu numai că sprijini merou

²⁾ Vezi protocolul original a șed. după cât știu se află în arhivul «Reuniunii inv. gr. cath. din ett. Cojocnei» precum și „Magasiniul Pedagogic.» T. I. Fasc. 3. pag. 108.

¹⁾ Vezi Protocolul original al conferinței p. VII. X. și XI.

²⁾ Vezi protocolul conferinței p. V.

³⁾ Vezi circularul ppsc. Nr. 369 — 8 Octobrie 1836 în archiva protopopiatului din Cluj.

cu sfatul și cu fapta, cu gura și cu punga prosperarea acestei reuniune, ba în conțelogere cu președintele reuniunii au aflat că va fi mai bine dacă aceasta și va estinde terenul. El provacă pre toți acei protopopi în a căror tract se găseau reuniuni că să se unească și „cu puteri unite” să lucreze mai bine spre realizarea scopului comun. ¹⁾ Resultatul fu acela că atât docenții din tractul Almaș-Dârgea ²⁾ cât și cei din Morlacă ³⁾ sau dechiărat în ședința valabilă sub presiul respectivilor protopopi, că doresc întrunirea tractelor în o singură „reuniune comitatensă. În ședința generală ținută la 13 Septembrie 1888 sub presiul prot. Gavr. Pop în Cluj se pertractează ștatutele proctate, cari cu puține modificări se primese și se aștern la locul competent de unde după anumite rectificări se și aproabă și întăresc ⁴⁾ ear la 5 August 1890 se ține ședința de constituire sub presiul dlui. canonic Gavril Pop. Tot în acelaș an se ivește pre orisonul orașului Cluj și o stea noauă. în persoana protopopului adus aici de sub munte cu numele Ion Laslo. El încă luă parte la adunarea constituantă, ba el fu cel dintâi om care zise că fondul învățătorilor cel vechiu (300—400 fl. deja) să se contopească cu fondul (abia 7—10 fl.) reuniunii noauă. Lucru foarte firesc. Ba provacă chiar pre președintele acestuia să i-o predecie. Acesta însă — om cu minte — îi făcu observarea că se-i predecie fondul pre calea sa (cu inventar și înaintea unei comisii) la aceasta însă el nu a voit (oare pentru-ce?) și așa fondul a remas la el. Ba mai târziu s'a apucat și a făcut în sinodul preoțesc propunerea ca acela să se

¹⁾ Vezi circularul Nr 962 din 27 febr. 1-83 Archivul ppsc. din Cluj.

²⁾ Vezi nr. 66 ex. 1884 din archivul ppsc din Almașul mare și Nr. 146—1884 din arch. ppsc al Dergei (Fizeș.)

³⁾ Vezi nr. 67 ex 1884 din Archivul ppsc din Morlacă

⁴⁾ Vezi nr. 2797 din 13 Aug. 1889. archivul metropoliei din Blaj și nr. 35492 din 29 Nov. 1 89 al archiv, înaltului ministeriu de culte în Bpesta precum și Nr. 1 ex 1890 din archivul reuniunii inv. grec. cath din ctt. Cojocnei.

contopească cu «fondul cultului *tractual*» argumentând cu aceea că dupăce acel fond e al foastei *reuniunii tractuale nu poate* (??) să treacă la *reuniunea comitatensă*. Preoții mai cu minte însă, s'au opus contopirei. Așa după mai multe apucături care de care mai șoade fu silit cinstia sa a conchema pre învățători la conferință în carea însă nu au luat parte de cât neșcari oameni cari cred că protopopul e chiar Christos și nu mai știu alta de cât a zice «da» la ori și ce. Așa după ce el și-a cunoscut oamenii, prin diferite machinațiuni a știut ștoarce decisiunea că fondul să se contopească cu al cultului. *Reuniunea* aprobată de ministru a protestat contra acestui conclud forțat și în urma acesteia consistorul din Blaj ¹⁾ a ordinar aranjarea altei conferințe carea avu loc în 29 Octobrie 1894 ²⁾ și în care au adus decisiunea: *că fondul are să treacă la reuniunea comitatensă. Un ce foarte natural.*

* * *

Să vedem acum ce vrea dl. Laslo.

În urma protestului făcut de reuniunea comitatensă, scaunul metropolitan a ordinar altă conferință — sau cu alte vorbe a zis: «e foarte probabil că dascalii 's în drept» — carea precum am văzut mai sus a decis că fondul să treacă acolo unde i-e locul.

Conferința aceasta a fost conchemată prin un convocător în toată regula cu fileră de admanuare. După ce învățătorii s'au adunat în locul destinat — ne luând notiția despre aceea că dl. Laslo protopopul vestit i-a chemat pre unii și pre alții înainte de conferință în căncelăriu sa dândule sfat a fi pentru părerea lui, sau poate alt-ceva — protopopul deschide ședința în docursul cărei-a nu a obvenit nimică extraordinar ba după ce prin votisare secretă s'a decis transpunerea fondului el, — după cum s'a și covenit — ținu o vorbire unde posteste succes bun întreprinderii noauă și admoniază pre învățători ca să nu uite de chemarea lor.

Dar ce să vezi! Cu câtova zile mai

târziu când comisiunea aleasă pentru verificarea protocolului se prezentă la protopop el zisă: «după ce nu am primit toate filele de înmanuare, declar concludul conferinței de nevalabil și la primăvară (!) se va ținea altă conferință în respectul acesta.» Ba ce e mai mult la Consistoriul din Blaj a făcut «falsul» raport că nu s'a luat protocol.

Protopopul prin astfel de proceduri se compromite pre sine și compromite pre însuși consistoriul din Blaj.

El trebuia să anunție la început că nu a primit toate filele deci concludul «ab incipio» nu are să fie valabil. Nu a făcut-o, ci a așteptat rezultatul, căci credea că — dacă nu-cu altceva — baremi cu lungu-i trup o-se impună bieților învățători și va reeși cu scâlceciata lui părere.

El nu avea să țină la el impurul făcut de notariul «ad hoc», ba nice nu avea să-l primească ci trebuia numai să subscrie protocolul făcut de notar, căci după purederea sa nici că fu trebuință de notar; dacă el și face protocolul. Apoi nici că vreau a mai aminti că ce însemnează a face report Blajului că »nu s'a luat protocol« când știți bine că impurul e luat și pus la el în jeb. Inșă protocolul cu toate aceste nu numai că

oste luat, ba chiar și verificat și poate va fi chiar și susțermat la locul competent.

El trebuia să prăsească iubire și colegialitate între învățători, ear nu a ațitia pre membri contra președintelui, poate din cauza simplă că acela nu-o fi voind să-i facă cismele, cum cred că ar poțti el.

Ori cine poate ușor acum să judece că ce procedură urmează dl protopop Ioan Laslo a cărui fapte românești nu-s ea-n palmă. Sau doar acele apar în jurnalo din Paris. In »Tribuna« am putut ceti mai în vremea trecută multe despre I. Laslo dar nu prea măgulitoare. E destul atâta.

Reuniunea e greu lovită prin astfel de pași necorecți și prin nebăgarea în seamă a pretensiunilor neraționali, și e decisă a aduce afacerea la cunoștința înălțatului ministeriu dacă consistoriul nu va aproba decisiunea conferinței. La altă conferință ei nu mai iau parte în acest object.

E destul de rău că pre învățători îi-i desconsideră unii preoți mărginiți în activitate in loc de a-i sprigini și ajutora

Noi le promitem apărare și sprijinul justelor interese ale lor.

Patriotul.

SĂRĂCIE CU CIUCURI.

Fiind vorba despre scaunul episcopesc din Lugosiu *Unirea* din Blașiu zice:

„De persoana domnului *Rezei* nu voim să ne atingem. Îi aducem numai aminte calitățile, pe cari le cere sfintul Apostol Paul dela un archireu. »Să cade episcopului, să fie fără prihană, treaz, întreg la minte, cucernic, iubitoriu de străini, învățător nebeșiv, negrabnic a bate, neagonisitor de dobândă urită, ci blând, nefățarnic, neiuibitor de argint.» Tim. II. 2—3. »Și să cade lui și mărturie bună să aibă dela cei din afară.“

Iată, *Unirea*, fiind vorbă despre un *Rezei*, guvernamental, î-s aduce aminte de toți sfinții și apostolii din Bibliă, ca să-l poată dobori. De altă parte *Unirea*, fiind vorbă despre *Lucaciu*, martir pro-

fesionat și popă sfințit, astăz cu lăcașul în temnița din Segedin, uită de zicala sfinților apostolilor. Dl *Lucaciu* după părerea *Unirei* ar fi demn de scaunul episcopesc, pentru-că el:

»Este fără prihană, treaz, întreg la minte (?) cucernic, iubitor de streini, nebeșiv, negrabnic a bate, neagonisitor de dobândă urită, ci blând, nefățarnic“.

Timoteu (III. 90—801.) mai zice:

»Popa să fiă blând, trăiască la altar, supus serv al mai-marilor, nu să bată, nu să sfădească, nu umble pe locuri prihanite, (Orfee), nu să joace cu mândrile (de la Orfee); să fiă iubitor de neamuri de streini iărtător, umilit, nu iubitor de țuică, nu făcător de gâlceavă, nu făcător in contra legilor“.

ect. ect.

«Nu neatingem nici de persoana lui *Lucaciu*» nici de persoana altor pre-

oți. Punem însă o întrebare *Univei*: După poruncile sfinților apostoli trăse acci popi cari lovese în vlădici, se departă de la altar, colindă prin lume; sunt urători de alte neamuri și se bat, și se lovesc, ca niște bătauși de pe stradele Bucureștilor la alegeri?

În timpul sfântului apostol Pavel nu erau nici rumâni, nici guvernamentali, nici oposionali ligiști. Acel sfânt n'a zis. Loviți în guvernamentali fiă ei fără prihană; și laudați-i pre ligiști, pre oposionali fiind ei ori cât de păcătoși!

N'a zis neamurilor și popilor de neam: „Bateți-vă ca orbii, faceți ca nebunii, înproșcați unul într'altul! Ci ne a îndemnat la *pace*, despre care mulți popi nu voiesc nici să audă.

*

Cetim în Tribună (nr. 75):

»Regele Carol și miniștri, vineri la 5 Aprilie, cu ocazia ședinței publice a Academiei-Române din București, amicul nostru Vasile Mașgra a fost prezentat de dl D. A. Sturdza Măiestății Sale Regelui Carol. Întreținându-se mai îndelungat cu dl Mașgra, M. S. Regele României l-a întrebat despre starea martirilor, îndeosebi despre dl Dr. Vasile Lucaciu. Amicul nostru Mașgra a descris Măiestății Sale tratamentul brutal, cărui sunt supuși martiri români în temnița dela Vaj și Segedin, accentuând cu deosebire asupra regulamentelor aspre, adrese anume pentru a tortura pe scumpii noștri întemnițați, cari sunt cu nesăvîrșire izolați de lume, *nepermițându-se nimerui să-i viziteze.*»

Dl Mașgra așa-dară a vorbit cu Carol, regele României.

Temnița nu-i otel, nu-i loc de desfășurare nici la noi, nici la alte neamuri. Iată care să fiă regulamentele aspre „aduse anume pentru torturarea“ scumpilor martiri, — le luăm din Tribună (nr. 72):

a) Prinșonii trebuie să mănânce deosebit în chiliile lor (Mare tortură!)

b) Titlul unui rob este: *ön* (dta) (Tortură ne mai pomenită!).

De va face oare-care stricare, prinșonerul în unelele aparținătoare de craniu, va fi dator de desdaunare. (Tortură că martirii nu pot zdrobi scaunele și ferestrele.)

d) Vizită poate primi o oară înainte și o oară după amiază. (Ei ar pretinde, că și noaptea să poată primi o oară.)

e) Epistole și pachete adresate prinșonerului să desfac. (Tortură ne mai auzită, că Liga nu-și poate împrăștia maculatările prin temnițele unșurilor.)

f) Cetirea de opuri se controlează; nu pot ceta opuri și jurnale, cari *preamuresc fapta* pentru care sunt pedepsiți.»

Asta ar fi torturarea martirilor. Dl. Mașgra precum se vede a grăit minciuni regelui. El face parte din școala lui Lupulescu și Urechea împrăștietori de minciuni. Scumpii noștri martiri primesc vizite și nu-s izolați cu desăvîrșire de lume.

Apoi pre cum ne înștiințază Tribuna (nr. 79):

„Scumpii noștri martiri sunt sănătoși. Binecuvântat să fiă Domnul. Lucaciu a scăpat de patima de ochi, Raț a devenit mai gras și Coroian s'a urit de cărnații ungurești!“

Tribuna ne dă samă despre cea ce Mașgra a ponosluit regelui, despre răspunsul regelui însă tace. La aceste blăstămății regele a răspuns (v. *Țara* nr. 27):

«*Spuneți martirilor și celoralalti mucenici, ferească-se de temniți.* Temnița nu-i birț că să-se uspete oamenii într'însa.

«La noi capătă demulte-ori și poșpate și pē obraz. Torturările sunt obicinuite. Apoi mai ales stimați-le și le țineți legile statului. Ticălos și mișel este cel ce și acusă patria înainte streinilor! Dle Mașgra Dvoastră sunteți ungureni?!»

Răspunsul regelui, precum să află tipărit în *Românul* făcu o mare impresiă; domnul Mașgra a eșit rușinat.

«Trăiască regele român!»

*

Liga din București are o *Ureche* și un Lup(ulescu). Urechea-i în gura lupului. Lupulescu, burduhanul de minciuni, cel cu *Raportul* vestit al Ligei, mare naționalist și anteluptător național, a mâncat, precum scrie *Românul* o sumuță din banii sfinței Ligei. Noi am susținut: Col ce mințește nu e om de omoniă. Iată-l.

Criș-Criș.